

Murasaki
Shikibu

Genjin tarina

I osa

Suomentaneet Kai Nieminen ja Martti Turunen

Lukujen 1–25 proosan on suomentanut Martti Turunen
ja suomennoksen tarkistanut Kai Nieminen.
Kaikki runot sekä luvut 26–33 on suomentanut Kai Nieminen.
Selitykset on kirjoittanut Kai Nieminen.

Japaninkielinen alkuteos
源氏物語 *Genji monogatari*

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Graafinen suunnittelu: Piia Aho
Taitto: Jenni Kiviniemi / Aste Helsinki

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-18087-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

Alkusanat

Genjin tarinan alkuosien suomennos ilmestyi Otavan kustantamana 1980–1990 neljänä niteenä (*Kirsikankukkujuhla* 1980, *Tuuli männyissä* 1982, *Pilviverho* 1983 ja *Luumupuun oksa* 1990). Niistä kolmen ensimmäisen proosatekstin suomensi Martti Turunen ja runot minä. Neljännen niteen suomensin kauttaaltaan itse. Nyt ilmestyvässä uudessa laitoksessa suomennos on minun luvusta 26 loppuun asti. Näissä niteissä julkaistujen lukujen 1–33 on perinteisesti ajateltu muodostavan *Genjin tarinan* ensimmäisen jaksoson, kertomuksen Genjin nuoruusvuosista, kuvauksen hänen julkisista ja salaisista rakkauksistaan ja nousustaan taloudelliseen ja poliittiseen valtaan. Koska tämä jakso tavallaan toimii myös itsenäisenä kertomuksena, kustantaja päätti 1990-luvun alussa pitää tauon ennen suomennoksen jatkamista. *Genjin tarinan* loppu koostuu kahdesta jaksosta. Keskimmäisessä (luvut 34–41) kuvataan Genjin loiston ja vallan vuosisia, hänen kasvavia huoliaan ja monimutkaisia ihmissuhteitaan. Kolmas jakso (luvut 42–54) kertoo tapahtumista Genjin kuoleman jälkeen, siinä päähenkilöitä ovat hänen lastenlapsensa, joiden elämässä esivanhempien kokemukset tuntuvat kertautuvan hyvässä ja pahassa.

Kun kustantaja sitten 2000-luvun alkaessa katsoi, että oli aika jatkaa, ryhdyin uudelleen työhön. Välissä kuluneiden 10 vuoden aikana Genji-tutkimus oli kuitenkin edennyt, kuten se vieläkin hyvää vauhtia etenee. Uuden lähdemateriaalin ja uudenlaisten tulkintojen perusteella totesin, että en voi enkä halua jatkaa muutta mutkitta siitä, mihin olin jäänyt. Omaksuin uuden näkökulman Genjin tekstiin. Lähtökohtani oli, että selittävän käännöksen asemesta koetan suomentaa Genjin sen kaltaiselle kielelle, jota japanilainen alkutekstiä lukiesaan kohtaa – mikä edellyttää, että ymmärtääkseen lukemansa lukija

tarvitsee selityksiä, kuten japanilainen nykylukijakin tarvitsee. *Genjin tarina* on kirjoitettu 1000 vuotta sitten suppean, sivistyneistä hovinaisista koostuvan lukijakunnan viihteeksi, lukijoille, jotka selittämättäkin ymmärsivät, kuka kukin on. Se on kirjoitettu kielellä, jossa ei juuri viljellä nimiä eikä pronomineja, koska niitä ei tarvittu: lukija ymmärsi verbien kohteliaisuusmuodoista, kuka puhuu, kertooko alamainen hallitsijasuvun jäsenestä, puhutteleeko alempi ylempäänsä. Yksi suomentajan ongelmista on, ketkä panna repliikeissä teitittelemään, ketkä sinuttelemaan toisiaan. Olen koettanut ratkaista kysymyksen ajatteleamalla kielen luontevuutta nykylukijan kannalta: mies sinuttelee vaimoa, vaimo miestä, lapsi vanhempiaan, vanhemmat lapsiaan, sisar ja veli toisiaan. Usein olen päätenyt siihen, että mies ja nainen eivät enää yhdessä viettämänsä yön jälkeen teitittelle toisiaan.

Genjin tarina sisältää satoja tarinan henkilöiden toisilleen sepittämiä tankarunoja, jotka ovat juonen etenemisen kannalta merkityksellisiä. Osa niistä on kirjeissä lähetettyjä, osa spontaaneja tilaisuuden synnyttämiä, jokunen myös esittäjänsä sisäistä monologia. Runot on kirjoitettu neutraalilla klassisella japanilla, ilman kohteliaisuusmuotoja, harvoin pronomineja käyttäen; kieleltään ja sisällöltään ne ovat hyvinkin modernia runoutta, ja useimmiten on luontevaa suomentaa runon subjekti ensimmäiseen persoonaan. Kun niissä puhutellaan rakastettua, suomennan sen empimättä sinutteluksi. Ja jos pariskunta lemmyy yön jälkeen sepittää toisilleen runot, joissa he sinuttelevat toinen toistaan, olisi omituista, että he sen jälkeen taas teitittelisivät.

Voiko tuhannen vuoden takaista japanilaista hovikirjallisuutta ylipäättään suomentaa, kun sitä ei nykyjapanilainenkaan lukija ilman nykykielistä käännöstä ja selityksiä ymmärrä? Ainakin voi yrittää. Mutta ei ilman selityksiä. Lukijakin joutuu alkuun näkemään vaivaa voidakseen nauttia Murasaki Shikibun erikoislaatuudesta romaanista. Toivoakseni omalaatuinen tapani suomentaa ja selittää tekstiä rinnakkain muuttuu lukemisen edetessä läpinäkyväksi, niin että lukija unohtaa tekstin ja selityksen rajan ja alkaa vähitellen ikään kuin huomaamattaan pujahattaa *Genjin tarinan* maailmaan. Minulla on kokemusta tämänkaltaisesta pyhäinhäväistyksestä: ennen ryhtymistäni tämän suomennostyön

lopulliseen vaiheeseen kirjoitin Kalevalan nykysuomeksi vuonna 1999. Saamani positiivinen palaute rohkaisi minua kirjoittamaan niin ymmärrettävästi kuin mahdollista, unohtamatta, että tekstin tulee olla nautittavaa silloinkin, kun se tuntuu vaikealta.

Runsaista selityksistä huolimatta suomennokseni ei ole (eikä sen ole tarkoituskaan olla) tieteellinen vaan kaunokirjallinen, päämääränäni on tarjota lukijalle samanlainen kaunokirjallinen elämys kuin itse kokemani. Siksi suomennos sisältää tahattomia ja tarkoituksellisiakin ristiriitaisuuksia, niin kuin alkutekstikin sisältää. En suomenna aina samaa japanin sanaa samalla suomen sanalla, en takerru terminologian johdonmukaisuuteen, usein suomennan pikemminkin kirjoittajan intention kuin hänen ilmaisunsa. Tuhannen vuoden takainen japanin kieli toimi sangen eri tavoin kuin nykyjapani, puhumattaakaan nykyisistä länsimaisista kielistä. Sanavarasto oli meikäläisittäin ajatellen sangen suppea, yhdellä sanalla saattoi olla useita merkityksiä, joista osa tuntuu meistä olevan toistensa vastakohtia, ne miellettiin eri tavoin kuin länsimaisissa kielissä tai nykyjapanissa. Japani sisältää yhä nykyisinkin hyvin runsaasti homofonisia sanoja, mikä tarjosi ja tarjoaa oivallisen mahdollisuuden sisällyttää runoihin sanaleikkejä, joiden avulla vaikkapa kauniin luonnonkuvauksen saattaa lukea myös rakkaudentunnustukseksi.

Nimitin edellä *Genjin tarinaa* erikoislaatuiseksi. Se oli erikoislaatuinen jo syntyessään, sen kirjoittaja on edelleen arvoituksellinen, sen kieli on 900–1000 lukujen vaihteen Japanin ylhäisön puhumaa kieltä, ja se on kirjoitettu rajatulle yleisölle puoli vuosituhatta ennen kuin kirjojen painaminen alkoi Japanissa. Ilmeisestikin *Genjin tarina* levisi alkuun kädestä käteen Murasaki Shikibun tuttavapiirissä, sitten siitä varsin pian kirjoitettiin kopioita, joita kiersi alkuun yläluokan naisten keskuudessa. Kopioijat tekivät virheitä tai muokkasivat tekstiä tarkoituksellisesti, ja niin *Genjin tarinasta* aikojen mittaan syntyi useita toisistaan hieman poikkeavia versioita. Niitä vertailemalla japanilaiset tutkijat ovat koettaneet rekonstruoida tekstin mahdollisimman lähelle oletettua alkuperäistä. Silti yhä on kiistanalaista, onko meille säilynyt *Genjin tarina* kokonaisuudessaan yhden ja saman kirjoittajan teos vai

onko yksi tai useampi kirjoittaja jatkanut tai muokannut Murasaki Shikibun tekstiä nykyajan fanifktion tavoin. Kysymys on toisaalta relevantti, toisaalta toissijainen: emmehän tiedä juuri mitään Murasaki Shikibun elämästä, emme edes hänen synnyin- ja kuolinvuosiaan. Hän syntyi mahdollisesti hieman ennen vuotta 975, hänen kuolinvuodestaan ei ole minkäänlaista luotettavaa tietoa. Oliko hän elossa, kun *Genjin tarina* muotoutui nykyiseen muotoonsa? Jos joku muu kirjoitti tarinasta variaatiota tai lisäyksiä siihen, näkikö Murasaki Shikibu ne? Hyväksyikö hän ne? Tutkijalle nämä ovat tärkeitä kysymyksiä, lukijan kannalta tärkeää on vain, että meille on säilynyt tuhannen vuoden takainen maailmankirjallisuuden mestariteos, jonka on kirjoittanut nimimerkki Murasaki Shikibu.

Nimityksistä ja niiden suomentamisesta

Genjin tarinan kieli ja ilmaisu kaipaivat Japanissa selityksiä ja kommentteja jo vuoden 1160 tienoilla, jolloin hovivirkamies Fujiwara no Koreyuki laati vanhimman tunnetun *Genjin tarinan* selitysteoksen *Genjishakun*. Sen jälkeen kirjasta on julkaistu tulkintoja, selityksiä ja tutkimuksia enemmän kuin mistään muusta japanilaisesta teoksesta. Perehtymättömälle japanilaisellekin lukijalle sen kieli on vaikeaselkoisempaa kuin Mikael Agricolan rukouskirjan kieli nykysuomalaiselle. Japanilaiset oppineet muodostivat vuosisatojen mittaan omia koulukuntiaan siitä, miten tekstiä pitäisi tulkita. Tähän päivään mennessä *Genjin tarinasta* on julkaistu monia käännöksiä nykykielelle. Yosano Akikon nykykielinen käännös ilmestyi jo 1913, Jun'ichiroo Tanizaki käänsi teoksen nykykielelle kolmasti, hänen lopullisen käännösversionsa viimeinen osa ilmestyi 1953. Sen jälkeenkin *Genjin tarinasta* on julkaistu lukuisia selkokielistä versioita romaaneina, sarjakuvina, elokuvina ja animaatioina.

Sangen harvalla *Genjin tarinan* henkilöllä on alkutekstissä erisnimi. Nimi ”Genji” tarkoittaa Minamoto-sukua, hänen muutaman kerran mainittu lisänimensä Hikaru on oikeastaan kuvaileva liikanimi ”sädehtivä”. Kirjan loppuosan päähenkilöt Kaoru ja Niou esiintyvät

niin ikään liikanimillään, Niou miya tarkoittaa ”tuoksuva prinssi” ja Kaoru chuujoo ”hyväntuoksuista everstiä”, kuten Murasaki Shikibu heitä kuvaa. Enin osa hahmoista käytetyistä nimistä on myöhempien lukijoiden antamia nimityksiä, ne eivät esiinny tekstissä niminä vaan perustuvat vaikkapa henkilön kirjoittamaan runoon, hänen asuinpaikkaansa, virkaansa, tehtäväänsä tai johonkin kertomuksen tapahtumaan. Genjin äitiä nimitetään Kiritsubon, Keisaripuupaviljongin, pukijattareksi hänen hoviasuntonsa Kiritsubon mukaan; kiri tarkoittaa keisaripuuta, ja palatsialueen taemmassa osassa olevaa paviljonkia nimitettiin Kiritsuboksi sen pihalle istutetun keisaripuun mukaan, paviljongin virallisempi nimi oli Shigeisa, ”suloisen maiseman maja”. Genjin keisari-isää nimitetään tämän sivuvaimonsa mukaan Keisaripuupaviljongin keisariksi, Kiritsubo no mikado. Vallassa olevalla keisarilla ei nimeä ole nykyisinkään, kruununprinssillä on lapsuudessaan erisnimi, mutta hänen noustuaan hallitsemaan hän on vain keisari. Nykyisiä keisareita nimitetään heidän vallasta vetäytyttyään tai kuoltuaan heidän hallituskausiensa nimellä, Meiji, Taishoo, Shoowa ja niin edelleen, mutta *Genjin tarinan* vallasta vetäytyneitä keisareita nimitetään sen palatsin tai luostarin mukaan, minne he eläkevuosiin asettuvat: Suzaku ja Reizei ovat alun perin palatsirakennuksia. Usein entiseen keisariin viitataan vain sanalla ”in”, joka tarkoittaa palatsia tai temppeliä. Suomentajien käytän heistä nimitystä ”entiskeisari”. Usein lukijoiden henkilöille antamat nimet ovat tavallaan anakronistisia, esimerkiksi Genjin poikaa Yuugiria, Iltausvaa, lukijat ovat nimittäneet näin jo hänen lapsuudestaan saakka, vaikka hän kirjoittaa runon, johon lukijoiden antama nimi perustuu, vasta 29-vuotiaana.

Naisten nimitykset poikkeavat jossakin määrin miesten nimityksistä. Genjin sivuvaimoa, jonka hän tapaa ollessaan maanpaossa Akashissa, nimitetään Akashin rouvaksi, hänen ja Genjin Akashissa syntynyttä tytärtä Akashin tyttäreksi, myöhemmin Akashin hovirouvaksi ja viimein Akashin keisarinnaksi. Genjin päävaimon nimitys rouva Aoi viittaa Kamo-juhlan aikaan koristeena käytettyyn köynnöstävään taponlehti-kasviin – juhlaa nimitettiin myös Aoi-juhla, ja kasvin nimeen liittyy lisäksi sanaleikki: sana kirjoitettiin klassisessa kielessä foneettisesti ”afuhi”, joka tarkoittaa myös ”kohtaamispäivää”.

Rouva Aoin nimitys siis juontuu Kamo-juhlan aikaisia tapahtumia kuvaavasta luvusta, jonka päähenkilö hän on. Alkuperäistekstissä hänestä käytetään nimityksiä ”tytär”, ”neiti”, ”ministerin tytär”, ”rouva” ja niin edelleen. Harvinainen kertomuksessa esiintyvä nimi, joka ei sekään ole oikeastaan varsinaisen erisnimi, vaan kirjailijan antama lempi- tai liikanimi, on Genjin lempivaimon nimi Murasaki, joka tarkoittaa rusokuuri-kasvia ja siitä saatavaa sinipunaista väriä. Häneen viitataan silloin tällöin myös nimellä Murasaki no ue, rouva Rusokuuri. Hänenkin nimensä juontuu runosta, jossa puhutaan rusokuuren sinipunaista väristä. Lukijat ovat antaneet tarinan kirjoittajalle nimen Murasaki romaanin alkuosan sankarittaren mukaan – Shikibu tarkoittaa kulttuuriministeriötä, ilmeisesti hänen isänsä, miehensä tai veljensä on ollut kulttuuriministeriön virkamies. Lukijat ovat antaneet tarinan naisille sellaisia nimiä kuin Yuugao, ”kurpitsankukka”, kirjaimellisesti ”iltakasvot”, jonka suomennan Illankukaksi, koska se viittaa kukkaan, joka avautuu iltahämärissä, tai Ukifune, ”ajelehtiva vene”, jonka suomennan Tuuliajoksi – molemmat nimet perustuvat näiden henkilöiden kirjoittamiin runoihin. Eräänlainen välimuoto on nimi Hanachirusato, ”varisevien (kukkien) terälehtien kylä”, joka perustuu Genjin kirjoittamaan runoon; häneen viitataan useaan otteeseen ”varisevien terälehtien kylän naisena”. Käytän hänestä suomennosnimeä neiti Terälehti.

Japanilaisten ylhäisönaisten erisnimiä ei juuri mainita historiassa eikä fiktiossa, enimmäkseen heihin viitataan heidän oman hovivirkansa tai isän tai miehen viran mukaan, esimerkiksi sanoilla ”hovirouva”, ”prinssin tytär”, ”everstin vaimo”. Ylimysten palveluksessa olleiden seuranaisten nimitykset perustuvat enimmäkseen heidän sukulaistensa virkaniimiin, esimerkiksi Nakatsukasa (”keskusministeriö”) tai Chuujoo no kimi, (”everstin neiti”, jossa kunnioittava jälkiliite kimi osoittaa, että hän ei ole pelkkä palvelija vaan nyooboo, jonka suomennan seuranaiseksi). Alkutekstissä puhe ”ihmisistä”, hitobito, viittaa yleensä seuranaisiin.

Keisarinnojen ja prinsessojen erisnimiä historiankirjoituksessa on säilynyt, ja niistä saattaa päätellä, että Heian-kauden naisten nimet olivat samankaltaisia kuin nykyiset, joskin ne virallisessa historiassa

usein luettiin kiinalaisittain: esimerkiksi Murasaki Shikibun aikoihin keisarilla oli kaksi keisarinnaa, Akiko ja Sadako, joiden ”viralliset” nimet luultavasti luettiin Shooshi ja Teishi.

Miesten erisnimiä *Genjin tarinassa* esiintyy hieman useammin, sellaisia kuin Koremitsu, joka on Genjin luottopalvelija, tai Nakanobu, joka on Kaorun palveluksessa. Nämäkin nimet ovat samankaltaisia kuin nykyiset miesten erisnimet. Muuten ylimyksiin yleensä viitataan tekstissä heidän siviili- tai sotilasvirkanimillään. Lukijat ovat sitten antaneet heille liikanimiä, jotka usein viittaavat heidän virkai arvonimiinsä tai heidän sepittämiinsä runoihin tai kertomuksessa kuvattuihin tapahtumiin. Edellä mainitun Yuugirin eli Iltausvan lisäksi runoon perustuu esimerkiksi Kashiwagi, Tammipuu. Genjin nuoremman veljen nimitys Hotaru tarkoittaa Tulikärpystä, hän on saanut tämän nimen tapahtumasta, jossa Genji vapauttaa tulikärpäsiä hämäärään huoneeseen näyttääkseen veljelleen siellä olevan neidon kasvot. Tarinan alkuosan tärkeä miessivuhenkilö on totuttu tuntemaan virkanimellä Too no chuujo, ”[kamaripalvelijain toimiston] päällikkö ja [henkivartioston] eversti”, jonka suomennan sananmukaisesti ”päällikköeverstiksi”, mutta hänen edetessään urallaan myös hänen virkansa muuttuu ja hän etenee ministerin urallaan kunnes nousee lopulta pääministeriksi asti. Suomennoksessa seuraan hänen uransa etenemistä ja käytän hänestä kulloinkin asianmukaista nimitystä, mistä teen selkoa selityksissä. Samalla tavoin menettelen yleensä muidenkin siviili- ja sotilasvirkamiesten virka- ja kutsumanimien yhteydessä. Pyrin mahdollisimman hyvin noudattamaan kirjailijan tarkoitusta pitää lukija mukana ajan virrassa ja sen muutoksissa, siksi en esimerkiksi pidä tarkoituksenmukaisena kiinnittää jonkun luutnantin nimeä erisnimeksi ”Luutnantti”, jos hän muutamaa lukua myöhemmin on kapteeni ja ajan mittaan eversti ja kenraali; toisaalta olisi epäjohdonmukaista nimittää häntä kenraaliksi poikavuosista saakka.

Ne, jotka ovat lukeneet *Genjin tarinan* suomennoksen yli 30 vuotta sitten ilmestyneet alkuosat tai englanniksi julkaistuja käännöksiä, saattavat oudoksua käytäntöäni suomentaa totunnaisnimet edellä kuvaamallani tavalla. Oudoksuin sitä aluksi itsekin, mutta ajattelin, että koska nämä nimet ja nimitykset kirjoitetaan japaniksi sanamerkein,

ne ovat japanilaiselle lukijalle merkityksellisiä käsitteitä ja muodostavat mielikuvan, joka liittyy tarinaan, ja päätin esittää nämä mielikuvat myös suomenkielisellet lukijalle. Jos ministeriä nimitetään Luumunkukaksi (Koobai, sananmukaisesti ”punakukkainen luumupuu”), koska hän on kirjoittanut runoja luumunkukista, on suomalaisen lukijan mielestäni syytä tietää se yhtä lailla kuin että jäyhää mustapartaista kenraalia nimitetään Mustaparraksi (Higekuro).

Nyt kahdessa osassa ilmestyvän teoksen molempien osien lopussa on mukana luettelo tarinan keskeisimmistä hahmoista, mutta kerron heistä myös selityksissä. Teen tarpeen vaatiessa selkoa heidän sukulaisuus- ja ystävyysuhteistaan, iästään, arvo- ja virka-asemastaan tai merkityksestään juonen kannalta. Selitysten ajanlaskun aloitan perinteiseen tapaan Genjin syntymävuodesta, joka japanilaisen laskutavan mukaan oli hänen ensimmäisensä ja vaihtui seuraavana uutena vuotena. Kun ilmoitan luvun tapahtuma-ajaksi esimerkiksi ”17. vuosi”, se viittaa vuoteen, jona Genjin syntymästä oli kulunut 17 vuotta, siis vuoteen, jonka alkaessa hän oli ”17-vuotias”. Tarinassa esiintyy jatkuvasti tai ohimennen satoja henkilöitä, joista useimpiin viitataan vain heidän virka-asemaansa tai syntyperäänsä liittyvällä nimityksellä. Olen selityksissä käyttänyt heistä lukijoiden antamien lempinimien suomenoksia, vaikka varsinaisessa suomennostekstissä olen pääosin noudattanut Murasaki Shikibun alkutekstin mukaista käytäntöä.

Suomennoksesta ja translitteroinnista

Olen omaksunut tavan kirjoittaa pitkät vokaalit kahdella kirjaimella aiemmin käytössä olleen anglistisen tavan asemesta, siis ”oo” ja ”uu” eikä ”ö” ja ”ü”. Japanissakin ne merkitään kahdella foneettisella tavumerkillä. Nimet ja termit translitteroin nykyjapanin ääntämyksen mukaisesti. Jo Heian-kaudella ääntäminen ja oikeinkirjoitus alkoivat poiketa toisistaan; klassisesta nykyaikaiseen, äänten mukaiseen oikeinkirjoitukseen siirryttiin vasta 1900-luvulla. Tosin nykyisessäkin kirjoitustavassa on säilynyt tiettyjä historiallisia käytänteitä, useimmiten silloin kun kiinalaisperäisiä sanoja kirjoitetaan foneettisin tavu-

merkein. Esimerkiksi tästä sopii ”Itäistä pääkaupunkia” tarkoittava Tokion nimi, joka japaniksi ääntyy ”tookyoo ([tookjoo])” ja kirjoitetaan tavumerkein ”to-u-ki-yo-u”, kun sen sijaan japaninkielisessä sanassa ”tooi” (kaukainen, etäinen) pitkä ”oo” kirjoitetaan tavumerkillä ”o”: ”to-o-i”. Tapa käyttää pidennysviivaa vokaalimerkin päällä johtunee etupäässä siitä, että englannin puhuja ääntäisi pitkän ”oon” ”uuksi”, kuten sanassa ”moon”. Suomessa sen sijaan on johdonmukaista ja selkeää kirjoittaa vokaalit niin kuin ne äännetään.

Käytän toisinaan tarkoituksella vanhahtavia sanoja ja ilmaisuja, esim. ”taitekaihdin” sermin asemesta. Koetan välttää modernilta kuulostavia lainasanoja – vaikka on totta, että japanin kieli on täynnä kiinalaisperäisiä ilmaisuja ja lainoja. *Genjin tarinan* kielessä ne ovat enimmäkseen jo sulautuneet luontevaksi osaksi japania.

Japanin hallinnossa sovellettiin enimmäkseen Kiinasta kopioitua järjestelmää, jota selitän tarkemmin taustoittavassa esseessä kirjan lopussa. Virkojen nimet olivat kiinasta lainattuja, vaikka niillä toisinaan oli myös japaninkielinen rinnakkaisnimi. Virallisissa yhteyksissä käytettiin kuitenkin aina kiinalaisperäisiä termejä. Valtakunnan ylin hallitsija oli keisari, puheessa mikado, ”kunnianarvoisa portti” (sana viittasi keisarinpalatsin porttiin, mutta kirjoitettiin kuitenkin usein ”taivaallista jumalallista hallitsijaa” tarkoittavalla sanamerkillä), virallisessa kielessä käytettiin yhä vielä käytössä olevaa sanaa ”tennoo”, ”taivaallinen kuningas”.

Heian-kaudella prinssejä alkoi olla hovin poliittisen ja taloudellisen kestokyvyn kannalta liian paljon, joten keisarin vähäisempien puolisoiden – sellaisten, joilla ei ollut tukenaan vaikutusvaltaista isää tai mahtavaa sukua – synnyttämiä poikia alettiin irrottaa keisarisuvusta alomaisen asemaan. Sillä tavoin sai 800-luvun alussa alkunsa Minamoton suku, japaninkiinalaisittain luettuna Gen (源), suvun nimenä Genji (源氏), ”Minamoton suku”. Kertomuksen päähenkilön nimitys Hikaru Genji siis tarkoittaa: ”sädehtivä Minamoto-sukuinen”. Sanamerkki 源 tarkoittaa ”alkulähdettä”, ja nimi Minamoto yhdistetään Japanissa keisarilliseen sukuun.

Termillä ”japaninkiinalainen” tarkoitan jo ennen Heian-kautta kiinasta lainattujen sanojen ääntämistä. Sitä voisi soveltaen verrata

suomen kielen ruotsista omaksumiin sanoihin, joita ei enää huomaa-
kaan lainasanoiksi: sellaisista ilmeisistä kuin ”tisdag” → ”tiistai” läh-
tien aina lähes läpinäkymättömiin saakka: ”hök” → ”haukka”. Japa-
nin foneettinen järjestelmä on aivan erilainen kuin kiinan ja lisäksi
japaniin lainatut sanat periytyvät eri ajoilta ja alueilta, siksi samoilla
sanoilla voi japanissa olla erilaisia ääntämyksiä. Japanissa kiinalais-
peräisten sanojen erottaminen kuitenkin on kirjoitusjärjestelmän täh-
den hieman yksinkertaisempaa.

Tekstissä ja runoviitteissä esiintyvät kiinankieliset sanat olen trans-
litteroinut pääsääntöisesti nykyään standardina käytetyn pinyin-
järjestelmän mukaan. Silloin kun viitataan jo ennestään olemassa
oleviin suomennoksiin tai lähteisiin, joissa on käytetty vanhempaa
Wade–Giles-translitterointijärjestelmää, mainitsen sen mukaisen
nimen suluissa, esim. ”Bai Juyi (Po Chüi)”.

Buddhalaisten sanskritinkielisten termien ja nimien translitteroin-
nissa olen myös pyrkinyt kirjoittamaan pitkät vokaalit kahdella kirjai-
mella (esim. *suutra* ja *nirvaana*). Aina kun mahdollista olen seurannut
René Gothonin ja Mikael Niinimäen kirjassaan *Buddhalainen sanasto
ja symboliikka* (Gaudeamus, 1990) noudattamaa kirjoitustapaa ja sen
ohella Ernest J. Eitelin laatiman *Hand-Book of Chinese Buddhism,
being a Sanskrit-Chinese Dictionary* (Sanshusha, Tokyo 1904) esittä-
miä translitteraatiomuotoja.

Genjin tarina sisältää satoja tarinan henkilöiden toisilleen lausumia tai
kirjeessä lähettämiä tankarunoja, jotka kaikki ovat tietenkin Murasaki
Shikibun laatimia. Lisäksi kertoja ja henkilöhahmot viittaavat tuon
tuostakin jo olemassa olleisiin runoihin, jotka ovat lähtöisin japani-
laisista antologioista tai kiinalaisten runoilijoiden kokoelmista. Ellei
kiinankielisistä runoista ole valmiiksi olemassa olevia suomennok-
sia, olen suomentanut ne löytämieni kiinalaisten tekstien perusteella.
Suomennokseni eivät aina noudata puhtasoppisesti tankarunon tavu-
kaavaa 5-7-5-7-7, kuten itse asiassa eivät alkuteksteissäkään esiinty-
vät tankat. Tankarunoudessa on aina ollut sallittua poiketa kaavasta
tavun, joskus kahdenkin, verran. Huomattakoon myös, että japanissa
ei ainakaan teoriassa tunneta diftongeja. Mikä meistä on pitkä vokaali

muodostuu osin historiallisista fonetiikan syistäkin japanin kielessä kahdesta tavusta (oik. morasta): ”ookii”, ”iso, suuri” on oikeastaan tankassa 4-tavuinen sana, ”o-o-ki-i”. Siksi sovellan suomennoksissakin suomen mahdollisuuksia jakaa tavuja runon vapaasti lausumisen tarpeen mukaan: toisinaan esim. ”rakkauteeni” on 5-tavuinen ”rak-ka-ute-ni”, toisinaan 4-tavuinen ”rak-kau-te-ni”. Runoissa usein toistuva ”maailma” on suomennoksessani milloin ”maa-il-ma”, milloin ”maailma” ja niin poispäin. Runon sisältö on mielestäni tärkeämpi kuin sen muoto.

Genjin tarina on Japanin kirjallisuuden tarkimmin tutkittu ja runsaimmin kommentoitu teos. Vuosisatojen mittaan siitä on tehty monenlaisia tulkintoja ja versioita, jotka on sovitettu kielellisesti kunkin aikakauden lukijakunnan ymmärrettäväksi. Sen pohjalta on kirjoitettu noo-näytelmiä, parodioita, aikuisten ja lasten kuvakirjoja. Sen mukaan on nimetty suitsukkeiden tuoksuja vertaileva taidelaji. Meidän aikoinamme se on filmattu moneen kertaan, siitä on julkaistu tv-sarjoja, sarjakuvia ja animaatioelokuvia. Se on tarjonnut ehtymättömän inspiraation lähteen kuvataiteilijoille, koreografeille, pukusuunnittelijoille, cosplay-harrastajille, säveltäjille, draamatikoille ja dramaturgeille. Tuhannen vuoden takainen tarina tuntuu säilyvän alati tuoreena ja kiehtovan yleisöään, niin lukijoita kuin katsojiakin. Tarina sijoittuu ulkoisilta puitteiltaan maailmaan, jota ei enää ole, mutta sen sisäinen maailma on ajaton. Sen henkilöiden ilot ja surut ovat samoja kautta aikojen kaikkialla maailmassa.

1.

Keisaripuupaviljonki

1

Milloin se taas olikaan, kun keisarin lukuisien hovirouvien ja pukijattarien joukossa oli eräs vähemmän ylhäistä sukua oleva nainen? Hän sai osakseen keisarin rakkautta niin ylenpalttisesti, että se herätti huomiota. Hovirouvat olivat heti hoviin saapuessaan pitäneet itseään muita parempina, ja nyt he kadehtivat tuota pukijatarta ja puhuivat hänestä pahaa. Samanarvoisia tai alempia vaimoja hänen erikoisasemansa ärsytti vieläkin enemmän. Hovipalvelusta suorittaessaan hän oli aamusta iltaan toisten silmätikkuna, ja heidän kaunansa kävi hänelle sellaiseksi taakaksi, että hänen voimansa riutuvat ja hänen oli mentävä yhä useammin lapsuudenkotiinsa lepäämään. Keisari sääli häntä niin, että alkoi ihmisten arvostelusta piittaamatta helliä häntä entistä enemmän, minkä seurauksena tämä ennenkuulumaton rakkaus oli pian kaikkien puheenaiheena. Ylimykset ja hovi-

1 | Genji 1–12 vuoden ikäinen.

Luvun nimi juontuu Hikaru Genjin pukijatar-äidin hoviasunnon Keisaripuupaviljongin (Kiritsubo) nimestä. Tässä luvussa esiintyvää keisaria nimitetään Keisaripuupaviljongin keisariksi ja Genjin äitiä Keisaripuupaviljongin pukijattareksi. Paviljonki on saanut nimensä sen pihalla kasvaneesta keisaripuusta (kiri, Paulownia tomentosa).

2 *Milloin se taas olikaan:* kertoja aloittaa häivyttämällä viittauksen tarkkaan historialliseen aikaan, mutta myöhemmistä viitteistä voi päätellä, että tarinan alku sijoittuu 900-luvun alkupuolikkaalle.

Keisaripuupaviljongin keisari ei vielä ollut valinnut itselleen päävaimoa, korkea-arvoisinta puolisoa, josta tulisi keisarinna. Hänellä oli hovissa alempiarvoisia puolisoita, joista hänen otaksuttiin valitsevan yhden keisarinnaksi. Avioliittopolitiikasta, viroista, arvoasteista ja palatsialueen rakennuksista kerron tarkemmin toisen osan lopussa olevassa esseessä.

herratkin kummeksuivat keisarinsa sokeaa rakkautta, jos kohta koettivat ummistaa siltä silmänsä.

Kiinassa vastaanvnlainen tapaus oli aiheuttanut sekasortoa ja levottomuuksia, ja nyt pelättiin, että ilkeämielisissä juoruissa keisarin ja pukijattaren rakkautta alettaisiin verrata Yang Guifein tapaukseen. Pukijattaren asema kävi päivä päivältä tukalammaksi; hän jaksoi kestää parjausten ja panettelun piinan vain keisarin ylitsevuotavan rakkauden avulla.

Pukijattaren isä, ylempi hallitusneuvos, oli jo kuollut, ja hänen äitinsä oli saanut vanhanaikaisen ylimystökasvatuksen. Vaikka äiti oli kasvattanut tyttärensä niin ettei tämän tarvinnut hävetä sellaistenkaan keisarin vaimojen rinnalla, joilla oli tukenaan ylhäinen syntyperä ja molemmat vanhemmat, johti hovipalvelu silti tilanteisiin, joissa vähäinen syntyperä ja isättömyys aiheuttivat syrjintää, eikä kukaan tullut pukijattaren avuksi.

Varmaan pukijattarella oli jo edellisessä elämässä ollut läheinen suhde keisariin, koskapa hän synnytti tälle ennen näkemättömän kauniin ja suloisen pojan. Keisari oli odottanut synnytystä malttamattomana ja halusi pienokaisen heti nähtäväkseen. Hänen mielestään poika oli tavattoman kaunis.

Keisarin esikoisprinssi oli oikean ministerin tyttären synnyttämä, ja pojan holhoojat olivat järjestään hyvämaineisia ylimyksiä. Kaikki pitivät poikaa ilman muuta isänsä kruununperijänä ja kohtelivat häntä kunnioittavasti, mutta ulkomuotonsa puolesta häntä ei voinut edes verrata kuopusprinssiin. Muodollisesti keisari piti esikoistaan arvossa tulevana kruununprinssinä, mutta sydämessään hän helli kuopusprinssiä kalleimpana aarteenaan.

3 Kiinassa kerrotaan keisari Xuan Zongin (Hsüan Tsung) rakkauden lempivaimoonsa Yang Guifeihin (Yang Kuifei) aiheuttaneen suuria poliittisia levottomuuksia. Keisarin oli viimein luovuttava rakastetustaan, joka pakotettiin itsemurhaan. Tästä kerrotaan mm. Bai Juyin (Po Chüi) runossa ”Laulu loputtomasta murheesta”. (Suom. Pertti Nieminen teoksessa *Korotan ääneni ja laulan*; Basam Books 2015)

4 *Ylempi hallitusneuvos*: dainagon.

5 Oikean ministerin tytär oli Kokiden-paviljongissa asuva hovirouva.

Kuopusprinssin äidin ei asemansa perusteella olisi tarvinnut pal- 6
vella keisaria tavallisen hovinaisen tehtävissä. Aluksi hänellä oli ollut
hyvin arvostettu asema hoviväen keskuudessa, mutta kun keisari halusi
hänet vierelleen joka ikiseen viralliseen ja epäviralliseen tilaisuuteen
eikä päästänyt häntä luotaan edes yhdessä vietetyn yön jälkeen, niin
luonnollisesti muut vaimot alkoivat katsoa häntä karsaasti, eritoten nyt
kun hän pojan syntymän jälkeen oli keisarille entistäkin läheisempi.
Esikoisprinssin äiti alkoi pelätä, että uusi poika veisi hänen pojaltaan
kruununprinssin aseman. Hän oli keisarin ensimmäinen puoliso, joten
keisari kohteli häntä paremmin kuin muita vaimojaan. Lisäksi hän oli
synnyttänyt keisarille myös tyttäriä, ja sen vuoksi keisari piti hänen
mielipiteitään arvossa ja sieti hänen oikkujaan.

Keisarin hyvästä huolenpidosta huolimatta joutui kuopusprinssin
äiti hovissa arvostelun ja kaunan kohteeksi. Hän asui huoneessa, jota
kutsuttiin Keisaripuupaviljongiksi. Sinne päästäkseen keisarin oli kul-
jettava toisten vaimojensa huoneiden ohitse. Ja kun hän vieraili siellä
alituisesti, se ymmärrettävästi kiukutti toisia vaimoja. Suosikkivaimo
joutui keisarin luokse mennessään palatsin käytävillä monenlaisen ilki-
vallan uhriksi. Joskus käytävien väliovet suljettiin hänen edessään ja
takanaan niin että hän joutui umpikujaan. Tai sitten tahriutuivat hänen
hovinaistensa pukujen liepeet, kun heidän kulkureitilleen oli heitelty
jätteitä. Päivä päivältä lisääntyvä kiusanteko sai suosikkivaimon epä-
toivon partaalle, ja viimein keisari myötätunnossaan järjesti hänet asu- 7
maan oman huoneistonsa viereen. Muuttamaan joutunut jalkavaimo
kantoi tietysti hänelle kaunaa enemmän kuin kukaan toinen.

6 Kuopusprinssin (Genjin) äiti, Keisaripuupaviljongin pukijatar, oli keisarin puolisona
niin ylhäinen, ettei hänen tehtäviinsä kuulunut palvella keisaria alituisesti, sellainen
kuului alemmille hovinaisille: kamarirouville (naishi) ja heitä alempiarvoisille
kamaripalvelijattarille (myoobu) yms.

Esikoisprinssin äiti oli Kokiden-paviljongin hovirouva, rouva Kokiden.

7 *Oman huoneistonsa viereen:* keisari järjesti pukijattarelle lisäasunnon Kooryooden-
paviljonkiin, joka on keisarin asunnon Seiryoodenin vieressä saman katon alla, jotta tämä
saattoi asua siellä ollessaan keisarin seurassa.

Kuopusprinssin täyttäessä kolme vuotta hänelle järjestettiin yhtä 8
loistavat juhlat kuin esikoisprinssille. Hovin aarreatasta ja valtion-
varastosta otettiin esille seremonian edellyttämät varusteet tilaisuutta
juhlistamaan. Tämäkin synnytti ilkeämielisiä juoruja, mutta vart-
tuessaan poika osoittautui ulkomuodoltaan ja luonteeltaan niin suu-
renmoiseksi ettei hänelle löytynyt vertaa, eikä kukaan kyennyt tosis-
saan ajattelemaan hänestä pahaa. Niin täydellisen pojan ilmestyminen
tähän maailmaan hämmästytti arvostelukykyisimpiäkin henkilöitä.

Kesällä prinssin äidin terveys heikkeni entisestään. Hän halusi lap-
suudenkotiinsa lepäämään, mutta keisari ei millään suostunut päästä-
mään häntä luotaan. Hän oli jo tottunut vaimonsa vuosia jatkuneeseen
sairasteluun ja sen vuoksi sanoi nytkin: ”Tarkkaillaan tilannetta
vielä jonkin aikaa.”

Viiden, kuuden päivän kuluessa vaimon voimat kuitenkin heik- 9
kenivät pelottavasti. Hänen äitinsä pyysi itkien tyttärelleen lupaa pois-
tua palatsista. Ja koska palatsissa tapahtunut kuolema olisi merkinnyt
jumalille pyhitetyn paikan häpäisyä, keisari ei voinut enää vastustaa vai-
mon poissiirtämistä. Prinssi jätettiin palatsiin ja hänen äitinsä lähtöä
alettiin valmistella kaikessa hiljaisuudessa.

Keisarista oli surullista, ettei hän itse voinut mennä vaimoaan saat-
tamaan. Vaimon ennen niin suloinen ja kaunis olemus oli jo pahasti
riutunut, eikä hän enää pystynyt pukemaan sanoiksi sisällään raastavaa
tuskaa. Kun keisari katseli puolitetottomaan tilaan vajonneen rakas-
tettunsa kasvoja, hän menetti itsehillintänsä kokonaan. Hän vannoi

8 Genjin kolmantena vuonna hänelle järjestettiin hakamagi, housuihinpukemisseremonia. Hakamagi järjestettiin yleensä pojan ollessa 3-vuotias. Siitä lähin häntä ei enää pidetty pikkulapsena. Prinssien housujenpukijaisissa keisari itse toimi usein vyönsitojana.

9 Genji oli keisarin poikana yhä prinssi.

Keisari ei asemansa vuoksi voinut saattaa kuolemaa tekevää pukijatarta. Keisarin puolison kuolema palatsissa olisi aiheuttanut epäpuhtautta, jota oli visusti vältettävä.

Keisarin määräyksestä vaimoa kuljettamaan tuodut vaunut: katetut *teguruma*-vaunut, ”käsi-vaunut”, joita hovimiehet vetivät ja työnsivät aisoista, oli varattu kruununprinssin, muiden prinssien, prinsessojen, suurten ministerien, hoviruuvien ja piispojen (soojoo) kuljettamiseen, ja niiden käyttöön tarvittiin keisarin lupa. Oli sääntöjen vastaista, että pukijatarta kuljetettiin käsi-vaunuissa.

kyyneliä vuodattaen rakkauttaan, vaikkei sairas kyennyt vastaamaan. Silmät olivat samenneet, ja ruumis virui vuoteella voipuneena. Keisari ei voinut käsittää, miksi näin piti käydä. Vielä senkin jälkeen kun keisarin määräyksestä vaimoa kuljettamaan tuodut vaunut olivat jo valmiina, hän viipyi vaimonsa vierellä eikä mitenkään olisi halunnut päästää tätä luotaan.

”Mehän vannoinme toisillemme, että lähtisimme yhdessä viimeisellekin matkalle. Kuinka voit jättää minut ja lähteä yksin!” Keisarin sanoista syvästi liikuttuneena sairas kuiskasi:

*”Suren vain sitä,
että meidän kummankin
on kulkeminen
yksin viimeistä tietä.
Saisinpa elää vielä!”*

– jos vain olisin aavistanut tämän ajoissa”, vaimo yritti jatkaa, mutta hänen äänensä sortui, vaikka hänellä tuntui olevan vielä paljon sanottavaa.

Tajutessaan kuoleman lähestyvän oli keisarin entistä vaikeampaa jättää vaimonsa yksin.

”Olemme antaneet kokeneille papeille käskyn aloittaa rukoukset hänen sielunsa puolesta jo tänä iltana”, eräs palvelija ilmoitti. Sen kuullessaan oli keisarin murhemielin päästettävä vaimonsa lähtemään.

Keisari vietti unettoman, tuskaisen yön. Lyhyt kesäyö tuntui piinallisen pitkältä. Pelon vallassa keisari odotti vaimonsa lapsuudenkotiin kiiruhtaneen sanansaattajan paluuta.

”Hän kuoli vähän keskiyön jälkeen”, kertoivat vaimon omaiset keisarin sanansaattajalle. Vainajan ympärillä itkettiin ja hälistiin. Tyrmistyneenä sanansaattaja kiiruhti takaisin palatsiin, ja hänen sanomansa kuultuaan keisari sulkeutui epätoivoissaan makuuhuoneensa yksinäisyyteen.

10 Genjin äiti Keisaripuupaviljongin pukijatar kuolee n. 20:n ikäisenä Genjin kolmannen vuoden kevään ja syksyn välillä.

Keisari olisi halunnut pitää prinssin lähelläään, mutta tämän jäämi- 11
nen palatsiin äitinsä suruajaksi olisi ollut ennenkuulumatonta, joten
hänet päätettiin viedä äitinsä kotiin. Poika ei itse vielä käsittänyt tapah-
tuneen järkyttävyyttä, katseli vain ihmeissään hovinaisten ja isänsä kyy-
nelehtimistä. On aina murheellista menettää läheinen ihminen tällä
tavoin, turha sanoakaan miten lohduton keisari nyt oli.

Eron tuskasta huolimatta hautajaiset oli hoidettava asiaankuulu-
valla tavalla. Vainajan äiti suri tytärtään niin, että olisi ollut valmis ka-
toamaan polttorovion savun mukana taivaalle. Hän ajoi palatsin nais-
ten vaunuissa hautajaispaikalle Otagiin. Voimme vain kuvitella, miltä
hänestä tuntui juhlallisen seremonian aikana.

”Kun katselin hänen kylmennyttä ruumistaan, saatoin kuvitella
hänen olevan yhä elossa, mutta nyt kun ruumis muuttuu tuhkaksi,
minun täytyy uskoa, että hän on lopullisesti poistunut tästä maail-
masta”, äiti selitti urheasti, mutta lysähti heti sen jälkeen ja oli vähällä
pudota vaunuista. Vaikka lähellä olevat olivatkin varautuneet tällai-
seen, heidän oli vaikea löytää sanoja hänen lohduttamiseksi.

Keisarin sanansaattaja saapui paikalle lukemaan julistuksen siitä, 12
että vainaja oli saanut ylennuksen kolmanteen arvoasteeseen. Sääli
vain että arvonnousu tuli vasta nyt: eläessään vaimo ei ollut päässyt
edes hovirouvan asemaan! Varmaan keisari syyllisyydentunnossaan
halusi nostaa hänet edes yhtä luokkaa ylemmäksi. Tämäkin toimen-
pide synnytti katkeruutta toisten vaimojen mielissä, vaikka arvostelu-
kykyisimmät havahtuivatkin toteamaan, kuinka kaunis ja lempeä tämä
pukijatar oli itse asiassa ollut; hänestä oli vaikea ajatella enää pahaa
vaikka olisi halunnutkin. Keisarin ajattelemattomuuden tähden he oli-
vat mustasukkaisina kohdelleet häntä kaltoin. Hovin ylimmät seura-

11 *Keisari olisi halunnut pitää prinssin lähelläään*: omaisensa kuoleman suruaikaa viettävä ei tavan mukaan saanut oleskella palatsissa. Vuonna 907 julkaistun hovisäännösten mukaan suruaika ei koskenut alle seitsenvuotiaita; kirjoittaja on sijoittanut tarinan alun sitä aikaisempaan ajankohtaan.

12 Pukijattaren arvoaste oli ylempi neljäs aste, nyt hänet postuumisti ylennettiin alempaan kolmanteen asteeseen, joka vastasi hovirouvan asemaa.

Ja nyt kun hän on kuollut: *Genjishaku*: Eläessään hän / oli kyllästytävä / ainainen riesa – / ja nyt kun hän on kuollut / miten kaipaankaan häntä. (*Genjishaku*: ks. lähteet.)

naisetkin kaipasivat hänen lempeyttään ja hyväsydämyyttään. Tällaista tilannetta kuvaamaan on varmaan seipitetty säe ”ja nyt kun hän on kuollut”.

Päivät kuluivat verkalleen. Palatsin sanansaattaja toimitti keisarin toimeksiannosta surunvälittelusanomat viikoittaisiin vainajan muistotilaisuuksiin. Mutta ajan kuluessa keisarin lohduttomuus vain lisääntyi; murheen murtamana hän vietti unettomia öitä eikä edes kutsunut vaimojaan makuuhuoneeseensa. Keisarin syvää surua läheltä seuranneet hovinaisetkin elivät sinä syksynä kyynelten sumentamaa elämää. Vain Kokiden-paviljongin hovirouva jaksoi kantaa leppymätöntä kauden edesmennyttyä pukijatarta kohtaan, sillä tämä tuotti hänelle harmia vielä kuoltuaankin. Keisarin ajatukset viipyivät nuorimmassa prinssissä silloinkin, kun esikoisprinssi oli hänen luonaan. Hän lähetti luotettavia hovinaisia ja lastenhoitajia kuopusprinssin luokse halutessaan jatkuvasti tietoja tämän voinnista.

Eräänä kirpeän kylmänä iltana, syysmyrskyn lakaistua pilvet taivaalta, menneisyyden muistot valtasivat keisarin mielen tavallista voimakkaampina. Hän lähetti erään kamaripalvelijattaren, jonka isä toimi palatsin vartioupseerina, tervehtimään pojan isoäitiä ja jäi itse muistojensa pariin. Tällaisina kauniina kuutamoiltoina hän oli usein näppäillyt kotoa pukijattaren kanssa, ja rakastetun ohimennen lausumat sanat ja hänen muita ihanampi olemuksensa muistuvat keisarin mieleen yhtä selvinä kuin tämän eläessä. Mutta öinen haamu ei ole sen todelliseksi kuin kuulas unikaan.

13 *Kokiden-paviljongin hovirouva* on esikoisprinssin äiti, kruununprinssiä ei vielä ollut nimitetty.

14 Kamaripalvelijattaret (myoobu) olivat 4. tai 5. arvoluokan naisvirkailijoita, jotka usein nimettiin isänsä tai puolisonsa virka-arvon tai nimen perusteella.

Näppäillyt kotoa: alkuteksti ei tässä kerro minkä tyyppisestä soittimesta oli kysymys. *Koto* tarkoittaa yleensäkin näppäiltävää kielisoitinta – sekä *biwa*-luuttua että kanteleen tai sitran kaltaista kaksin käsin näppäiltävää laatikkomaista soitinta, joita oli kolmenlaisia: kiinasta peräisin olevat kin-no-koto ja soo-no-koto ja perinteinen japanilainen yamatogoto eli wagon eli azumakoto.

Öinen haamu: *Kokinshuu* 647, tuntematon: Sysipimeän / yön todellisuuskaan / ei voita sitä, / että saimme tavata / kuulaassa unessani. *Kokinshuu* on 900-luvun alussa koottu hovirunouden antologia, jonka päätoimittaja oli Ki no Tsurayuki.

Kun kamaripalvelijatar saapui pukijattaren äidin taloon, hän aisti ilmapiirin lohduttomuuden heti vaunujen ajaessa portista pihaan. Vaikka rouva eli leskenä, hän oli ainoan tyttärensä tulevaisuutta ajatellen pitänyt talon ja puutarhan siedettävässä kunnossa, mutta nyt, kun hän suri tyttärensä kuolemaa, oli puutarha päässyt pahasti villiintymään, ja syysmyrskyn runtelemana se oli todella surkeassa kunnossa – vain kuunsäteet löysivät tiensä ryteikön sisään. Kamaripalvelijatar ohjattiin etelään antavaan vierashuoneeseen. Hän – sen paremmin kuin rouvakaan – ei aluksi kyennyt puhumaan mitään.

”Elämä on minulle pelkkää tuskaa, mutta en silti voi olla tunte-matta häpeää, kun keisarillinen sanansaattaja vaivautuu tunkemaan itsensä usvan ja tiheikön läpi tällaiseen paikkaan minua tervehtimään”, virkkoi rouva, ja väkisin esiin työntyvät kyynelvet vahvistivat hänen sanojaan.

”Kamarirouva kertoi täällä käytyään, että te riudutte tuskassa, 15 ja minunkin on helppo todeta, että kärsimyksenne ylittävät kesto-kykynne”, kamaripalvelijatar sanoi ja vasta hetken hiljaisuuden jälkeen rupesi kertomaan keisarin viestiä: ”Hänen keisarillinen korkeutensa sanoo, että tyttärenne kuoltua hän koetti uskotella itselleen kaiken olevan vain pahaa unta. Mutta vähitellen karu totuus paljastui ja tuska kasvoi – hän käsitti ettei kysymyksessä ollut uni, on siis turha odottaa unen päättymistä. Nyt hänellä ei ole ketään jolle kertoa surustaan. Siksi hän pyytää, että te saapuisitte prinssin kanssa huomiota herättämättä palatsiin. Hänestä on tuskallista ajatella, että prinssi elää täällä murheen keskellä. Hän toivoo saavansa teidät ja prinssin luokseen niin pian kuin suinkin. Tällaisia terveisiä hän käski kertoa teille ja ilmeisesti aikoi sanoa vielä jotain muutakin, mutta oli niin kyynelissä ettei voinut jatkaa. Hän tuntui pelkäävän, että ihmiset pitävät häntä heikkoluonteisena. En raatsinut odottaa kauempaa, vaan lähdin matkalle, vaikka viestin loppuosa jäikin kuulematta”, hän selitti ja ojensi rouvalle keisarin kirjeen.

15 Kamarirouva (*naishi no suke*) oli kamarirouvien viraston toiseksi ylin virka. Kamarirouvien johdossa oli ylimmäinen kamarirouva (*naishi no kami*), joka usein käytännössä oli keisarin sivuvaimo.

”Keisarin sanat tuovat valoa sydämeeni, vaikka kyynel sumentavat silmäni enkä pysty kunnolla lukemaan”, rouva sanoi ja yritti lukea kirjettä:

”Luulin ja odotin että tuskat lientyvät ajan mukana, mutta kärsimykseni vain kasvaa enkä tiedä mitä tekisin. Huoli lapsen voinnista kalvaa lakkaamatta mieltäni... Ettekö voisi ajatella minua muistona tyttärestänne ja tulla asumaan tänne palatsiin?

*Puhaltaa tuuli,
kuin Miyagin nummien
kasteinen viima.
Suhina vie mietteeni
pienen pensasapilan luo.”*

Kirje oli lämpimän sydämellinen, mutta hän ei kyennyt lukemaan sitä loppuun saakka.

”Pitkä ikä on pelkkää kärsimystä, ja Takasagon mäntyjen edessä 16 minä häpeän että olen clossa”, rouva sanoi. ”Mutta palatsissa olisi elämäni vieläkin kurjemmaa, siellä kun on niin paljon ihmisiä. Vaikka olen saanut hänen ylhäisyydeltään useita pyyntöjä tulla hoviin, en mitenkään voi suostua hänen tarjoukseensa. Pojan mielipiteestä minulla ei ole selvää käsitystä, mutta ilmeisesti hän olisi valmis lähtemään, ja se surettaa minua, vaikka myönnänkin että hänen olisi parempi elää palatsissa. Pyydän että kerrot nämä ajatukseni keisarille. Järkeni sanoo, ettei minulla ole oikeutta pidätellä poikaa täällä pahan onnen majassa.”

”Vahinko että poika on jo nukkumassa”, kamaripalvelijatar sanoi, ”olisin halunnut nähdä hänet kertoakseni hänen voinnistaan keisarille. Mutta nyt on jo myöhä, ja keisari odottaa paluutani.”

16 *Pitkä ikä on pelkkää kärsimystä: Chuangtse: "...pitkää ikää seuraa moni häpeä."*
(Joutilaan vaelluksesta", s. 152.)

Takasagon männyt: Kokin rokujuo 3057: En voi mitenkään / selittää, että yhä / olen clossa – / hävettää ajatuskin / Takasagon männyistä. *Mänty* (matsu) on pitkäikäisyyden symboli ja kaipauksen, odottamisen homonymi, verbi ”matsu” tarkoittaa ”odottaa”, ”kaivata”. Takasagon temppelin (nyk. Hyoogon läänin Takasagon kaupungissa) puistossa kasvoi kuuluisa kaksoismänty, jonka toinen runko oli puna- ja toinen mustamänty. Punamänty (akamatsu) on *Pinus densiflora*, japaninpunamänty; mustamänty (kuromatsu), *Pinus thunbergii*, japaninmustamänty.

”Etkö voisi tulla toistekin – ei keisarin sanansaattajana vaan yksiy- 17
 tyisesti? Sydämeni harhaa pimeydessä, mutta keskustelu luotettavan
 ystävän kanssa toisi edes hieman valoa synkkyyteen. Aikaisemmin vie-
 railit luonamme tuoden hyviä uutisia, joten tuntuu suorastaan koh-
 talon ivalta, kun joudut nyt välittämään surullisia viestejä. Kohtalo
 on koetellut perhettämme monella tavalla. Tyttäreemme syntymästä
 saakka panimme kaiken toivomme häneen. Kuolinvuoteellaan mie-
 heni pyysi, että lähettäisin tyttäreemme hoviin. Hän vannotti minua,
 etten saa luopua aikeesta, vaikka hän joutuukin jättämään minut yksin.
 Päätin toteuttaa hänen viimeisen toiveensa, vaikka minusta tällaisen
 vähäistä sukua olevan perheen ei ole viisasta lähettää tytärtään hovi-
 palvelukseen. Ja niin tyttäreemme joutui heti alusta alkaen erikois-
 asemaan. Keisarin ylenmääräinen kiintymys aiheutti hänelle pelkkiä
 kärsimyksiä, vaikka hän yritti kestää ne urhoollisesti. Ennen pitkää
 kateuden ja kaunan taakka kävi ylivoimaiseksi, ja hän murtui. Nyt en
 voi kuin katkerana ajatella keisarin suurta hellyyttä, jonka uhriksi tyt-
 täreemme joutui. Tiedän ettei minun pitäisi puhua tällaisia, mutta lap-
 sen menetys sokaisee äidin sydämen...” Isoäiti puhkesi kyyneliin eikä
 kyennyt jatkamaan. Hänen itkiessään ilta syveni yöksi.

”Keisari ajattelee samoin”, kamaripalvelijatar aloitti, ”hän suree ettei
 ajoissa käsittänyt, mihin tuollainen mieletön kiintymys lopulta johtaa.
 Vaikka hän uskoo, ettei tahallaan ole tuottanut harmia kenellekään,
 hän ei voi käsittää, mitkä edellisen elämän tapahtumat aiheuttivat
 hänelle tällaisen kohtalon. Vaikka olikin syytön, hän joutui lukemat-
 tomien ihmisten kaunan kohteeksi ja lopulta hyljättyksi yksinäisyyteen,
 josta kukaan ei auta häntä ulos. Hän pelkää, että ihmiset alkavat pitää
 häntä jotenkin omituisena. Herkeämättä hän pohtii rangaistuksensa
 syytä ja itkee niin että on hukkoa kyyneliin.”

17 *Sydämeni harhaa pimeydessä: Gosenshuu 1102*, Fujiwara no Kanesuke: Eihän
 vanhemman / sydämessä vallitse / pimeys – silti / rakkaus lapseen johtaa / harhaan
 rauhan polulta. Tähän runoon viitataan tai sitä siteerataan kautta Genjin tarinan. Saatan
 suomentaa sen hieman eri tavoin eri yhteyksissä. Japanin ”oya” on neutraali vanhempaa
 tarkoittava termi, toisinaan ”äiti”, toisinaan ”isä”, joskus ”vanhemmat”.

Sokaisee äidin sydämen: viittaus edelliseen runoon.

Kamaripalvelijattaren sanatulva tuntui jatkuvan loputtomiin ja hänkin nyyhkytti lakkaamatta. ”Mutta nyt olen viipynyt liian pitkään. Minun on heti riennettävä palatsiin kertomaan vastauksenne.”

Kuu oli jo vajoamassa vuorten taakse, taivas oli kuulaan kirkas, tuuli viilentynyt, ja ruohikossa hyönteisten sirinä aivan kuin kutsui esiin haikeita kyyneliä. Lähtö villiintyneestä puutarhasta tuntui hyvin vaikealta.

”Koko pitkän yön

kuuluu kellosirkkojen

loputon laulu.

Vielä sen vaiettua

valuvat kyyneleeni”,

kamaripalvelijatar lausui viivytellen yhä vaunuihin nousemista.

”Sirkkojen villi

laulu täyttää ennestään

märän ruohikon

ja pilvien asukas

vihmoo lisää kastetta”,

vastasi rouva ja pystyi vain vaivoin hillitsemään katkeruuden purkauksen.

Tilanne ei ollut sopiva lahjojen antamiseen, mutta muistoksi tytarestään isoäiti lähetti keisarille vainajan puvun ja valikoiman hius-solkia, jotka oli tähän tarkoitukseen säästännyt.

Turha sanoakaan, että pukijattaren nuoret seuranaiset surivat hänen kuolemaansa, mutta he olivat tottuneet palatsin vilkkaaseen elämään, joten heistä oli ikävää viipyä äitirouvan seurana niin kolkossa paikassa. He koettivat suostutella häntä lähtemään palatsiin, jotta olisivat samalla itsekin päässeet takaisin keisarin läheisyyteen, mutta rouva

18 Kellosirkka, suzumushi, *Xenogryllus marmoratus*, on nykyisin nimeltään matsumushi, mäntysirkka. Muinainen matsumushi, *Homeogryllus japonicus*, puolestaan on nykypäivän suzumushi. Sirkkojen siritys symboloi japanilaisessa runoudessa syksyä ja sen mukanaan tuomaa haikeutta.

Keisarinhovin väkeä sanottiin pilvien asukkaiksi tai pilvien yläpuolella eläviksi (kumonouebito). Palatsi oli symbolisesti pilvien yllä.

Kaste on runoudessa yleinen kyynelten vertauskuva.